

Kunta	Valkeakoski
Vanha kunta	
Hankkeen tyyppi	Kartoitus
Vastuutaho/vastuuhenkilö	Pirkanmaan maakuntamuseo/Ulla Lähdesmäki
Työpanos	esi-, kenttä- ja jälkityöt yhteensä 7 päivää

Hankkeen lyhyt kuvaus

Pirkanmaan maakuntamuseo ja Kanta-Hämeen Metallinetrijät ry. tekivät yhdessä 25.4.2017 Valkeakosken Konhossa Konhon saaritontti -nimisellä muinaisjäännösalueella metallinilmaisinten avulla kartoituksen. Kartoituksen tuloksena laadittiin kartta muinaisjäännöksellä havaituista signaaleista. Osa signaalien ilmaisemista kohdista tarkastettiin kaivamalla niiden kohdalle suppeat koekuopat. Kartoitus tuotti n. 40 signaalia. Koekuopista löydetty esineet osoittautuivat suhteellisen nuoriksi eikä esineitä otettu talteen. Konhon saaritontin muinaisjäännösalueen lisäksi metallinilmaisinten avulla käytiin järjestelmällisesti läpi Konho-nimisen muinaisjäännösalueen pohjoispuolella sijaitsevan pellon alue. pelto ei sisälly muinaisjäännösalueeseen. Kartoituksen avulla pyrittiin saamaan lisätietoa siitä, voidaanko saaritontin muinaisjäännösalue yhdistää tarinoiden Akaan linnaan eli Aksborgiin. Kartoituksessa esille tulleiden esineiden ja paikan topografisten havaintojen perusteella sellaista yhteyttä ei toistaiseksi havaittu. Kartoituksen aikana oli alunperin tarkoituksena käyttää myös maatumkaa Konhon saaritontin muinaisjäännösalueella, jotta saataisiin lisää viitteitä mahdollisista rakenteista tai muista vastaavista ilmiöistä. Tutkuksesta jouduttiin kuitenkin luopumaanhuonojen sääolosuhteiden (lumisade) vuoksi.

Johdanto

Pirkanmaan maakuntamuseo ja Kanta-Hämeen Metallinetsijät ry. tekivät metallinetsimillä kartoituksen Valkeakosken Konhon saaritontti -nimisellä muinaisjäännösalueella (alue A, mj.rek.nro 1000014548) sekä sen itäpuoleisella pellolla (alue B, ks. kartta 1-2). Etsintään osallistui viisi henkilöä yhdistyksestä ja kolme Pirkanmaan maakuntamuseosta (Ulla Lähdesmäki, Ulla Moilanen, Sinikka Kärkkäinen). Muinaisjäännösalueella havaittujen signaalien kohtiin tehtiin kaksi koekuoppaa (signaali 303 ja 304) ja lisäksi tehtiin muutamia pienialaisia koepistoja. Koekuopat olivat n. 40 x 40 cm. Saaritontin muinaisjäännösalueen itäpuoleisella pellolla (alue B) tehtiin myös metallinetsintää ja kahteen signaalin osoittamaan kohtaan kaivettiin koekuopat. Esi-, kenttä- ja jälkityö kartoituksen kesto oli yhteensä 7 päivää. Kenttätöön osuus oli yksi päivä (25.4.2017).

Kartoitushankkeen tarkoituksena oli kehittää Pirkanmaan maakuntamuseon ja metallinilmaisinharrastajien yhteistyötä sekä toimimista arkeologisissa kohteissa metallinetsintää tehtäessä. Konhon saaritontilla tavoitteena oli lisäksi tarkastella sitä, minkälaista lisätietoa muinaisjäännösalueen ja sen lähiympäristön luonteesta metallinetsinnässä saadaan ja testata sitä, tuoko etsintä vahvistusta Konhon saaritontin yhdistämiseen vanhaan tarinaan Akaanlinnasta eli Aksborgista. Akaanlinnasta on perimätietoja ja mainintoja esimerkiksi 1800-luvun sanomalehtikirjoituksissa ja julkaisuissa Litteraturblad för allmän medborgerlig bildning (1851) sekä Muinaisjäännöksiä Tammelans kihlakunnassa (J.V. Hirsjärvi, 1880-l/1949).

Mainintojen mukaan Akaan pitäjässä on ollut linnake, jonka novgorodilaiset tuhosivat 1292. Aksborg oli perimätiedon mukaan suomalainen linnake, jonka ruotsalaiset olivat liittäneet Hämeeseen. Aksborg mainitaan edellä mainittujen julkaisujen lisäksi mm. Mehiläisessä (1.8.1862, nro 8), Åbo Underrättelserissä (21.12.1871, nro 198) ja Uudessa Suomettaressa (30.8.1878, no 104). Paikka on yhdistetty myös Akaan Toijalan Hietastenmäkeen ja Hastilanmäkeen (myöhemmin tunnettu Mainiemenä) mutta myös Hakosiin ja jopa Akkoon.

Konhon saaritonni on todettu vuoden 2009 arkeologisessa inventoinnissa (Mikroliitti Oy) historiallisen ajan kylätontiksi. Se esiintyy maakirjakartassa 1690-luvulla, mutta sitä ei ole inventoinnin mukaan enää merkitty 1700-luvun ja sitä nuorempiin karttoihin. On oletettu, että kylätontti olisi autoitunut varhain. Vuonna 2009 paikka oli niemenä, jonka laki oli tasoitettua maata eikä paikalla erottunut maan pinnalle rakenteiden jäännöksiä. Paikka saattoi olla toiminut pienenä viljelyalana tai niittynä. Törmän jyrkällä seinämällä oli luontaiselta vaikuttavaa kivikkoa, jota on parannettu latomalla kiviä rantatörmän suojaksi.

Saaritonin muinaisjäännösalueesta vajaan 100 metriä itään Vanajaveden rannan tuntumassa sijaitsee toinen historiallinen kylätontti, Konho (mj.rek.nro 1000014549), joka mainitaan nimeltä jo 1390-luvulla. Kylänä se mainitaan vuonna 1405. Inventointikertomuksen mukaan vuoden 1540 maakirjan mukaan kylässä oli viisi taloa. Kylästä muodostui kartano 1600-luvulla. Konhon tonttimaa on merkitty vuoden 1691 maakirjakarttaan. Paikalla oli vuoden 2009 inventoinnin aikaan mm. tarkemmin ajoittamattomia rakennusten kiivijalkojen jäännöksiä ja pusikoituneita maakuoppia.

Myös Konhoon on liitetty tarinoita, joista on mainintoja esimerkiksi vanhoissa lehtikirjoituksissa. Konhon nimen on kerrottu olevan tanskalaista alkuperää ja Kotiseutu mainitsee vuonna 1910 (no 11, 15.5.), että Konhoon rakennettiin kuninkaantytöiden kartano. Aamulehdessä 1912 mainitaan Konhon selän suunnassa olleen linnan (14.1., no 10). Tarinoiden taustoja ei ole tutkittu tarkemmin.

Hankealue

Tutkimuskohde sijaitsee Valkeakosken kirkosta n. 12 km länteen, Vanajaveden Konhonselän pohjoisrannalla. Paikalla on maakirjakartan mukaan ollut 1690-luvulla saari, joka on nykyisin pienialainen niemi. Muinaisjäännösalue sijaitsee Konhon tilan pihapiirin eteläpuolella metsäisessä kivikkoisessa maastossa, rantaan vievän polun varressa. Alue oli kartoituksen ajankohtana joutomaana. Pihapiiriin kuuluu asuinrakennus ja muutamia ulkorakennuksia, jotka olivat kartoitusajankohtana vain osittain käytössä. Alue A on ympäristöstään muutaman metrin kohoava tasoitettu maa-ala, joka on pusikoitunut (vanhoja koristepensaita) ja osittain luontaisen, osittain asetellulta vaikuttava kiveyksen reunustama.

Aikaisemmat hankkeet

Inventointi Timo Jussila 2009 (Mikroliitti Oy, Valkeakosken Konhon-Metsäkansan yleiskaava-alueen arkeologinen inventointi)

Inventointi Timo Jussila 2015 (Mikroliitti Oy, ranta-asemakaava-alueen arkeologinen inventointi)

Menetelmät

Kartoitus tehtiin viiden metallinilmaisain-harrastajan omilla etsimillä. Signaalien pisteet paikannettiin alueella A Garmin GPSmap 62s -paikantimella. Peltoalueella löytyneiden esineiden tarkkoja löytöpaikkoja ei määritelty. Koekuopat ja -pistot kaivettiin pistolapioilla ja lastoilla. Kartoitusta dokumentoitiin digitaalikameralla ja sanallisin kuvauksin. Esineet kuvattiin digitaalikameralla, mutta niitä ei otettu talteen luetteloitavaksi.

Tulokset

Alueella A, jonka laajuus oli n. 10 x 40 metriä, kartoitettiin 44 signaalia. Paikalle tehtiin 2 koekuoppaa (n. 40 x 40 cm) ja muutamia pienialaisia koepistoja signaalien osoittamiin kohtiin. Alueelta A löytyneet esineet

olivat lähes kaikki selkeästi resenttejä rauta- tai muita metalliesineitä. Koekuopasta 303 löytyi n. 15 cm syvyydestä tarkemmin ajoittamattoman pienikokoisen rautaveitsen terä ja kaksi tiilen sirua, koekuopasta 304 löytyi tiiltä ja palaneen luun kappale (kartta 3). Muinaisjäännösalueen itäpuolen pellosto (alue B) löytyi resenttien metalliesineiden lisäksi palanutta savea, kaksi liitupiipun palaa, retusoitua piitä, kaksoisnappi, kupariesineen pala sekä kolme 1600-luvun lopun ja 1700-luvun kuparirahaa. Esineitä ei luetteloitu eikä otettu talteen.

Maastotarkastelun perusteella saaritonntti on tasoitettu multavaa maata käsittävä, osittain luontaisilla ja osittain asetelluilla kivillä reunustettu matalahko tasanne, jonka maa-aines jatkuu koekuoppien kohdalla syvälle saman laatuksena tummanharmaana humuspitoisena multamaana. Paikkaa on voitu käyttää esimerkiksi kasvimaana lähimenneisyyden aikana. Kartoitusta osoitti, että muinaisjäännösalueella on useita kymmeniä metalliesineitä, jotka antavat metallinetsimellä signaalin. Koekuopista ja -pistoista sekä pintamaasta löytyneet esineet olivat resenttejä tai nuoremmalta historialliselta ajalta. Etsinnässä ei havaittu selkeästi muinaisesineiksi tulkittavia esineitä eikä koekuopissa ja -pistoissa havaittu kulttuurikerroksia tai rakenteiden jäännöksiä. Toteutumatta jäänyt maatutkaus olisi voinut antaa lisätietoa alueen maakerrostumien alalaisista osista. Kartoituksessa ei tullut esille sellaisia löytöjä tai havaintoja, jotka voitaisiin liittää Akaan linnaa koskevaan tarinaan. Pikemminkin havainnot olivat poissulkevia.

Tampere 26.2.2019 Ulla Lähdesmäki

Lähteet

Valkeakosken Konhon-Metsäkansan yleiskaava-alueen arkeologinen inventointi. Timo Jussila, Mikroliitti Oy, 2009.

Löydöt

Kartat

Kartta 1. Yleiskartta tutkimusalueen sijainnista. Ei mittakaavassa.

Kartta 2. Alueiden A ja B sijainti.

Kartta 3. Alue A, metallinetsinnän signaalien sijainti Konhon saaritonntin alueella. Kartan laati Sinikka Kärkkäinen.

Liitteet

Liite 1. Kuvaliite, Valkeakoski, Konhon saaritonntin muinaisjäännösalueen kartoitusta metallinetsimellä 2017.

Arkeologiset kohteet

Kylä	Inventointinumero	Nimi	MJ-tyyppi	Ajoitus	Peruskarttanumero
		Kohnon saaritontti	asuinpaikat	historiallinen	211411

KOHNON SAARITONTTI

Nimi	Kohnon saaritontti
Kunta	Valkeakoski
Vanha kunta	
Kylä	
Kaupunginosa	
Muinaisjäännöstunnus	1000014548
Inventointinumero	
Muinaisjäännöstyyppi	asuinpaikat
Tyypin tarkenne	kylänpaikat
Laji	kiinteä muinaisjäännös
Ajoitus	historiallinen
Selkeä ajoitus	
Lukumäärä	1
Peruskarttanumero	211411
Peruskartan nimi	

Koordinaatit

X1-koordinaatti		X2-koordinaatti		X-keskipiste
Y1-koordinaatti		Y2-koordinaatti		Y-keskipiste
Z1-koordinaatti	84	Z2-koordinaatti		Z-keskipiste
P1-koordinaatti	6791201	P2-koordinaatti	6791250	P-keskipiste
I1-koordinaatti	329826	I2-koordinaatti	329867	I-keskipiste

Koordinaattiselite Valkeakosken kirkosta 12,4 km länteen

Aiemmat löydöt

Tutkimukset

Inventointi T. Jussila 2009, inventointi T. Jussila 2015

Metallinilmaisin-kartoitus U. Lähdesmäki 2017

Sijainti ja maasto

Vanajaveden Konhonselän itärannalla oleva pienialainen lehtipuuta kasvava niemi. Ympäristö on luontaisesti kivikkoista. Niemi sijaitsee kartoitusajankohtana tyhjillään olevan talon pihapiirin rannassa.

Kohteen kuvaus

Kohnon maakirjakarttaan (1690-luku) on merkitty Konhon kylätontin edustalla olevaan saareen rakennus. Nykyisin paikka on niemi, joka kohoaa ympäröivästä alueesta muutaman metrin. Kumpareen laki vaikuttaa tasoitetulta. Saaren inventoijan mukaan 1700-luvun Kuninkaan kartaston kartassa saareen ei ole enää merkitty taloa, joten tontti lienee autioitunut jo varhain. Tasaisella kumpareen laella ei erotu mitään rakenteita.

Havaintomahdollisuudet

Hyvät

Rajausperusteet

Paikan topografia ja 1600-luvun kartan merkintä asutuspisteestä.

Luokitusehdotus

kiinteä muinaisjäänös

Lähistön kohteet

Konhon historiallinen kyläpaikka (1000014549).

Koekuopat (kartoitus 2017)

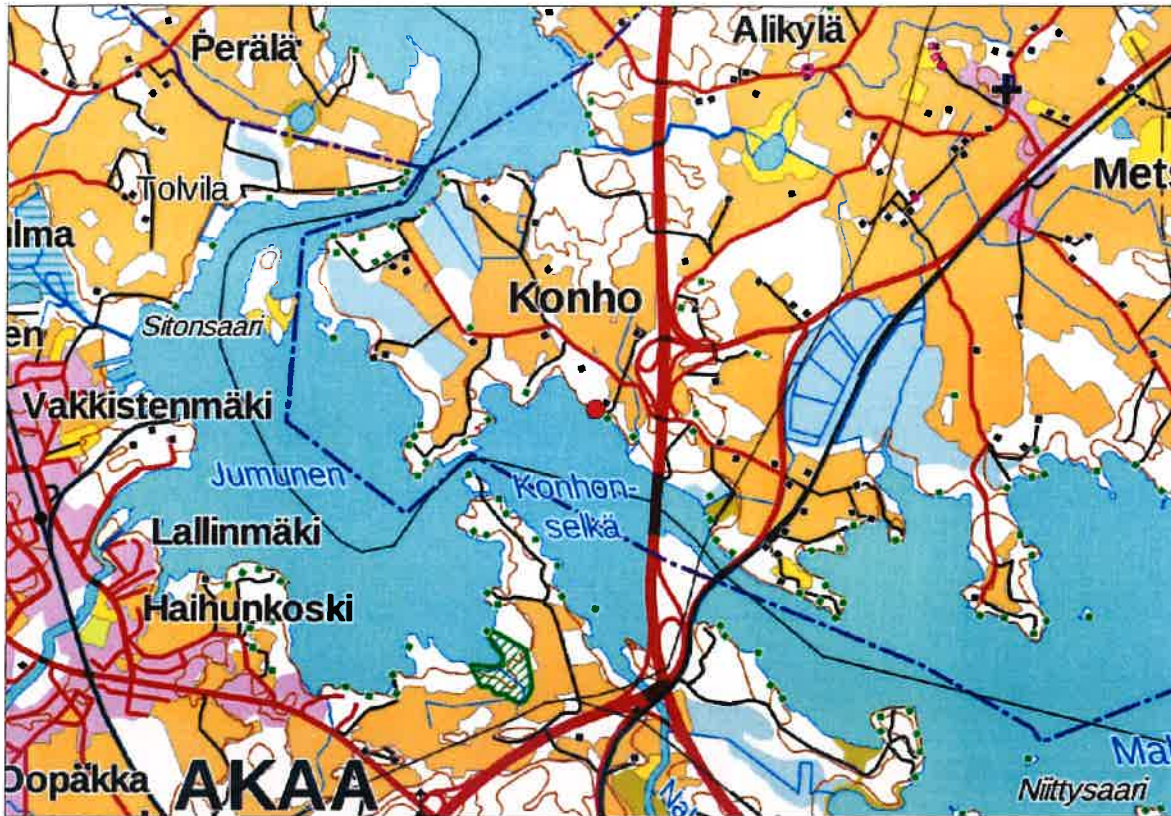
Alue A (kartta 3). Koekuopat tehtiin vahvojen, selkeiden signaalien osoittamiin kohtiin.

Koekuoppa 1, kartalla nro 303:

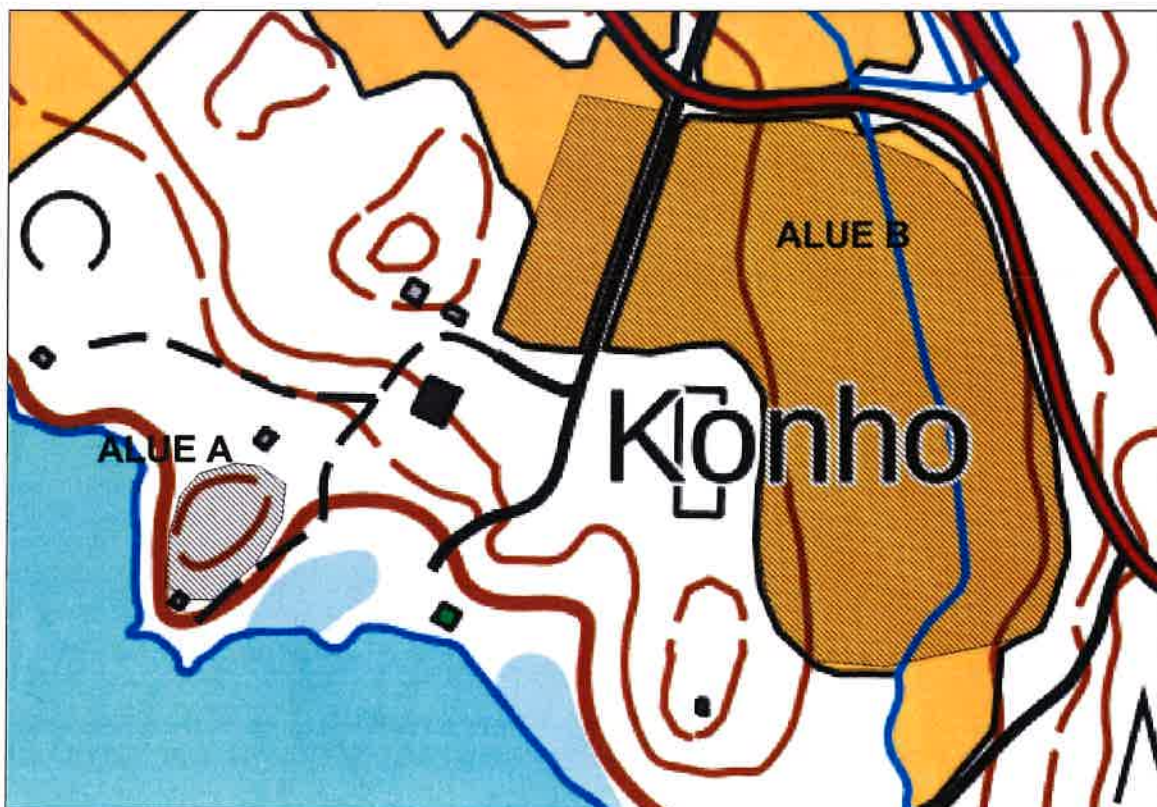
40 x 40 cm, syvyys 50 cm. Koko kuopan ala tummaa humuspitoista multavaa maata. N. 45 cm syvyydessä tiiviimpää moreenipitoista ruskeaa maata, joka jatkui syvemmälle. Löytöinä rautaisen veitsen terä ja tiilen siruja (ei otettu talteen).

Koekuoppa 2, kartalla nro 304:

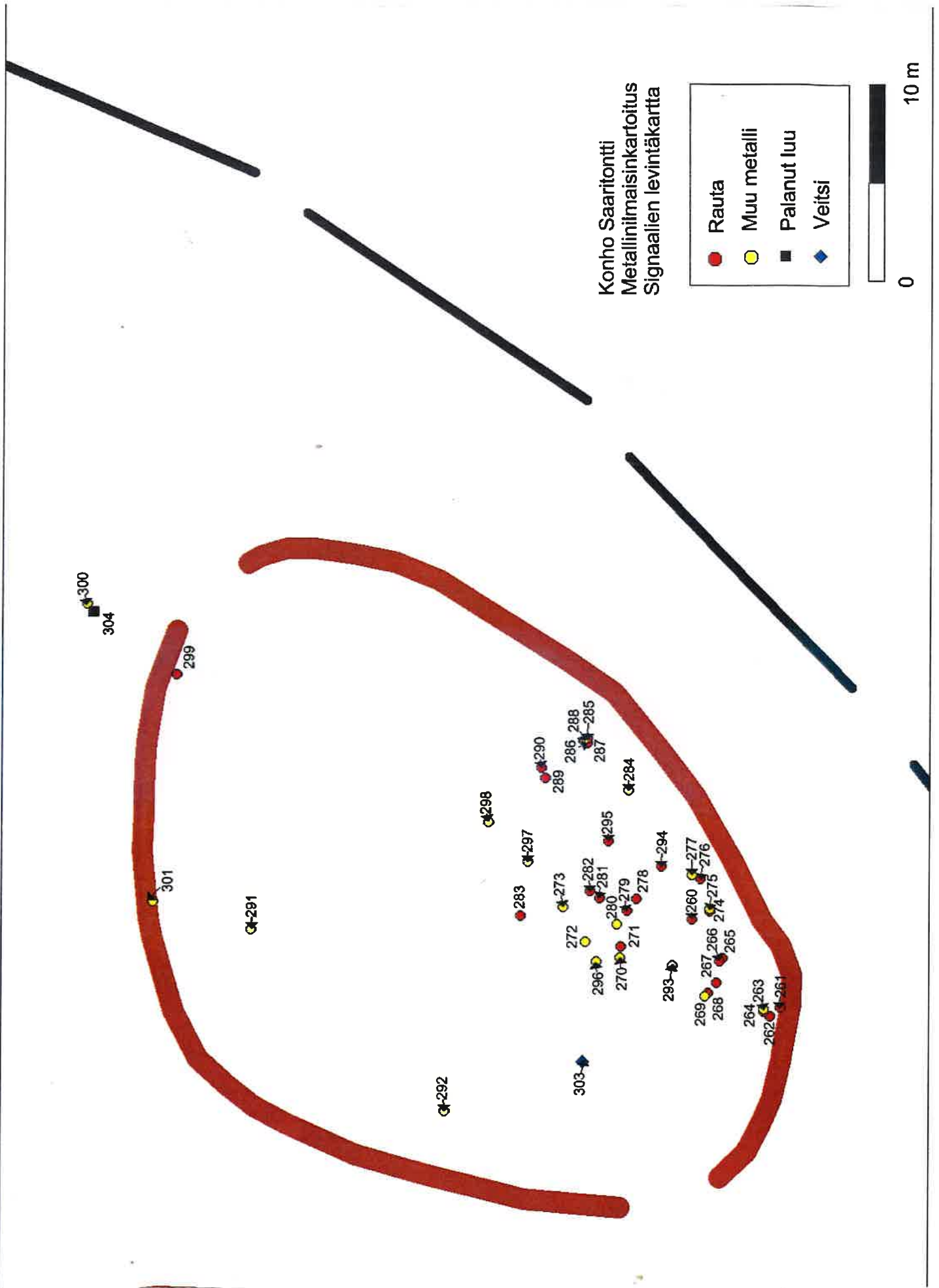
40 x 45 cm, syvyys 45 cm. Kuopan ala tumman ruskeaa humuspitoista multamaata. N. 40 cm syvyydessä moreenipitoista ruskeaa maata, jossa ei havaittu värjäytymiä tai kulttuurimaahan viittaavia merkkejä. Löytöinä multamaakerroksesta sekundaari metalliesineen katkelma sekä tiilen siru ja palaneen luun pala (ei otettu talteen).

Kartta 1. Kartoituskohteen sijainti (punainen ympyrä, kartta ei mittakaavassa).

Kartta 2. Kartoitetut alueet A ja B.

Kartta 3. Konhon saaritontin alueella havaittujen metallinetsimen signaalien sijoittuminen. Kartta Sinikka Käärkkäinen.

Liite 1.

Valkeakoski, Konho

Metallinilmaisain-signaalien kartoitus Konhon saaritontin muinaisjännösalueella ja Konhon tilan peltoalueella
Kuvat Ulla Lähdesmäki 25.4.2017

Yleiskuva Konhon saaritontin muinaisjännösalueesta /alue A), kuvattu lounaasta.

Yleiskuva kartoitettavasta alueesta A, muinaisjännösalueen tasoitettu lakialue, kuvattu etelästä.

Konhon saaritontin muinaisjäännösalueen kaakkoisreunaa, kuvattu kaakosta.

Muinaisjäännösalueen itäreunan kivimuodostelmaa, kuvattu etelästä.

Konhon saaritontin muinaisjäännösalueen itäreunan kivimuodostelmaa, kuvattu idästä.

Muinaisjäännösalueen itäreunan kivimuodostelmaa, kuvattu koillisesta.

Alue A, signaalipiste xxx, veitsen terä, kuvattu pohjoisesta.

Alue A, koekuoppa veitsen löytöpaikalla, kuvattu etelästä.

Metallinetsintää alueella B, kuvattu etelästä.

Alueelta B löytynyt kolikko löytöpaikallaan.